

Резюме

Публікацію присвячено характеристиці одного із джерел українського міського права, а саме Литовських статутів, що були чинними правовими актами на території України протягом XVI – першої половини XIX ст.

Ключові слова: міське право, джерела права, самоврядування, Литовські статути.

Резюме

Публикация посвящена характеристике одного из источников городского права, а именно Литовским статутам, которые были действующими правовыми актами на территории Украины на протяжении XVI – первой половины XIX вв.

Ключевые слова: городское право, источники права, самоуправление, Литовские статуты.

Summary

Publication consecrated one characteristic of the sources of Ukrainian municipal law, namely the Lithuanian statutes that were applicable regulations in Ukraine during XVI – first half of the nineteenth century.

Key words: municipal law, sources of law, government, Lithuanian statutes.

Отримано 2.02.2012

Л. В. ДЯЧУК

Леонтій Володимирович Дячук, кандидат історичних наук, доцент Київського університету імені Тараса Шевченка

**БАТЬКІВСЬКИЙ ПЕКУЛІЙ
У РИМСЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА В ДИГЕСТАХ ЮСТИНІАНА**

Актуальність дослідження римської юриспруденції пов'язана з тим, що римськими юристами були закладені теоретико-методологічні основи правової системи, яка в процесі еволюції набула універсальних рис і стала основою для формування правових систем континентальної та інших правових сімей. Тому не випадково римське право та юриспруденція, починаючи від *глосаторів* та до німецьких *пандектистів*, стало предметом численних наукових досліджень. Завдяки таким обставинам європейські романісти XIX ст. (Th. Mommsen, L. Mitteis, Th. Reinach, O. Gradenwitz та інші) сформувавши так зване «сучасне римське право», в контексті якого обговорювались різні аспекти римської юриспруденції. Так, проблеми пекуліарних відносин за фрагментами Дигест Юстиніана досліджували такі відомі романісти, як І. С. Перетерський, Ф. Айзель, Ф. Шульц, М. Пампалоні, Г. Ерман, А. Фабер, Крюгер, Граденавіц¹. Важливі оцінки та зауваги в даному контексті зробили Ф. Барон², Ф. Шулін³, Є. Ліпшиц⁴, Д. Дождев⁵ та ін. Особливий науковий інтерес викликають дві праці німецького дослідника Густава Мандрі (G. Mandry): *перша, безпосередньо присвячена пекулію, а наступна – пекулію, в контексті сімейних правовідносин*⁶.

Отже, на межі античної та християнської епохи починається розквіт римської юриспруденції. Він позначений, зокрема, особливою увагою юристів-класиків до правовідносин домовладки та підвладних синів у контексті *батьківського пекулію* (peculium profectio). Основними джерелами римської юриспруденції були: 1) преторські едикти, в яких присутні відповідні позови (actio de peculio, actio de iudicati peculio, actio de in rem verso (Gai, 4.72); 2) праці творців системи і науки jus civile та jus pretorium, знаменитих юристів кінця передкласичного періоду – Квінт Муцій Сцевола (15.1.49) – консул 95 р., великий понтифік, автор De jure civile, яка була покладена в основу правової науки європейських народів⁷; Сервій Сульпіцій Руф (D.) – консул, дослідник преторського едикту («Ad Brutum» (Брут М. Ю. – претор 140 р., разом з Публієм Муцієм Сцеволою та Манієм Манілієм, був творцем цивільного права – D. 1.2.2.39); учень Сервія, Алфен Вар – консул 39 р. до н. е., автор 40-а кн. «Digesta» (D. 15.3.16.)⁸ та Квінт Елій Туберон (Quintus Aelius Tubero, бл. 80 р. до н. е. – після 23 р. до н. е.), один з творців римської правової науки, автор більше 10-ти праць з публічного та приватного права, що визначив поняття пекулію, яке обговорювалось Цельсом (D. 15.1.6) та Ульпіаном (D. 5.1.7). Таким чином, римські юристи класичного періоду у своїх дослідженнях пекулію використовували не тільки першоджерела – преторські едикти та відповідні аціоне, але й науковий досвід своїх вчителів та попередників.

Про актуальність даної проблематики в добу принципату говорить те, що від початку та до кінця класичного періоду (біля 250 років) з-під пера римських юристів вийшло більше 50-ти багатотомних праць (30 відомих нам за текстами, біля 10-ти – лише за назвами, і приблизно стільки ж, – за посиланнями на імена їх авторів), в яких досліджувалися та формувалися гіпотези правових пекуліарних відносин. Авторами таких досліджень були засновники та представники таких двох науково-юридичних шкіл, відомих за Помпонієм,

як *прокуліанці* та *сабініанці* (D. 1.2.2). До першої з тих, хто досліджував пекулій, належали відомі правознавці Лабеон, Прокул, Ювентій Цельс, Нерацій Пріск. Окрім того, до прокуліанців відносять маловідомого нині юриста Плавція⁹. Його наукова діяльність припадає на період правління імператора Веспасіана (69–79 рр.)¹⁰. Наукові положення Плавція щодо *пекулію* збереглися в працях *Нерація* та *Павла* (D. 15.1.47; 15.1.48). Між іншим, пізньокласичні юристи характерно підкреслювали, що всі вони звіряли свої оцінки з позиціями Плавція (Fr.Vat., 74, 82)¹¹.

Стосовно Лабеона слід зазначити, що йому належало близько 400 праць, які написані у формах, що відображені у їх назвах (Epistulae, Responso, Libri posteriores)¹². Однак головними з його численних творів вважаються *Коментарі до Законів XII таблиць* (jus civile) та *Коментарі до преторських* (міського та перегривів) *едиктів*. Цілком ймовірно, що саме в одній з 30 книг Коментаря до преторського едикту Лабеон торкається проблем пекулія. Це підтверджується наступними чином: по-перше, саме в преторських едиктах, а не в джерелах jus civile, знаходились пекулярні позови (*actio de peculio*, *actio de iudicati peculio*, *actio de in rem verso*, *actio exercitoria* та *actio institutoria*). Розглядаючи пекулярні *actiones* в преторських едиктах, він, природно, відобразив їх у відповідних коментарях; по-друге, Лабеон цитується у контексті *пекулію* в уривках з 29 – і книги «Коментарів до едикту» Ульпіана (D. 15.1.3.12; 15.3.1.1; 15.3.3.5–6). Слід зазначити, що Лабеон, окрім іншого, обґрунтував недостатність при спірних ситуаціях *actio de peculio* та доцільність застосування, при відповідних обставинах, *actio de in rem verso* (D. 15.3.3.5).

Наступник Лабеона Прокул також досліджував відому проблематику, однак жодна з його праць про пекулій в юстиніанівські пандекти не потрапила. Тим не менше, його аналітичні оцінки пекулярних відносин відображені в тій же книзі (D. 15.1.17; 15.1.47.), яка являється одним з найважливіших джерел інституту пекулію в законодавстві Юстиніана.

Натомість Ювентій Цельс не тільки цитується іншими юристами (Ульпіан: D. 15.1.3.5; D. 15.1.7 pr), але й представлений в Дигестах Юстиніана уривком з 6-ї книги власних Digestorum Libri XXXIX¹³. У вказаному фрагменті він критикує визначення пекулію Туберона – Лабеона за його недостатність і відтворює власне бачення його основних ознак (D. 15.1.6). Натомість Ульпіан довів, що між їх підходами до пекулію немає жодних колізій (D. 15.1.7).

Таким же чином відображені в Дигестах Юстиніана дослідження одного з останніх прокуліанців – *Нерація Пріска*. На його 2-гу книгу «Відповіді», в контексті механізму відновлення пекулію (*за конструкцією: третя особа, яка присвоїла чужий пекулій, – власник, який повернув втрачене з пекулію, – підвладний пекулярій, якому pater familias повинен відновити об'єм пекулію*), посилається Ульпіан (D. 15.1.9). Окремі положення Нерація із libro «Responso», у зв'язку з *actio de in rem verso*, використовує також юрист Павло (D. 15.3.19). Разом з тим, до нас дійшов фрагмент Нерація з його «Membranarum» (*Пергаменти*), в якому (в кн. 7) розглядається юридична конструкція, основними суб'єктами якої являються *підвладний пекулярій, раб, домовладика та третя особа*. При цьому, як підкреслив Нерацій, йдеться про відновлення справедливості через врегулювання правовідносин за *actio de peculio*, а не *позовом de in rem verso* (D. 15.3.18).

Представники юридичної школи *сабініанців*, у витоків якої стояли (почергово) Атей Капітон, Месіурій Сабін та Гай Кассій Лонгін, також досліджували різні аспекти інституту пекулія. Особливу увагу йому приділили Яволен Пріск («Ex Cassio» (Із Кассіо Лонгіна)) (D. 15.1.33, 35 4), Сальвій Юліан, а також Секст Помпоній та Секст Африкан «Питання» (D. 15.1.38). Останні не належали до сабініанців, але часто солідаризувалися з ними.

Повертаючись до засновників школи прокуліанців, слід зазначити, що їхні дослідження пекулію відомі лиш за назвами відповідних праць, а також за окремими положеннями, що цитуються в дослідженнях наступних юристів (*Яволена, Юліана, Помпонія, Павла та Ульпіана* (D. 15.1.42)).

Праці Сабіна, що безпосередньо дотичні до пекулярної проблематики, очевидно, вважалися найбільш авторитетними, оскільки їм присвятили свої коментарі під шанобливою назвою *Ad Sabinum*, знамениті юристи (II та III ст.) Помпоній (D. 15.1.2,4,25), Павло (D. 15.1.4,8) та Ульпіан (D. 15.1.24,41). При чому, якщо в IV–V ст. пріоритет надавався *Ad Sabinum* Павла, яка стала предметом посткласичної компіляції (5 кн.), то в добу Юстиніана – *Ad Sabinum* Ульпіана.

Особливу роль в римській юриспруденції перших десятиліть II століття відіграв один з найбільш талановитих римських дослідників та систематизаторів jus pretorium Сальвій Юліан. Як підкреслив сучасний вчений Дмитро Дождев, Сальвій Юліан здійснив синтез правових ідей сабініанців та прокуліанців, але сам часто схилився до вчителів з прокуліанської школи¹⁴. Саме йому належала честь впорядкування преторського права в так званому *Edictum perpetuum* (*Постійний едикт* 130 р.), реконструйованому в значній мірі за *Ad edictum*. Тематика пекулію представлена у 18 титулі кодифікації під назвою «De rebus creditis» (*Про довірені речі*) і відповідає першому та другому титулам 15-ї книги Дигест Юстиніана. Натомість до останніх потрапили уривки (з питань пекулію) із 11-ї (*один фрагмент*) та 12-ї книг (*4 фрагменти*) його власних «Digestorum». Юліан розглядає пекулярну тематику у формі різних казусів: у контексті договору товариства (D. 15.1.16; 15.3.14), рабів (D. 15.1.12; 15. 1.14; 15.1.16) та підвладних синів (D. 15.1.37). Найбільш оригінальним являється фрагмент, в якому маємо незвичайну конфігурацію: *підвладний син – кредитор пекулію – домовладика*, який з часом став спадкоємцем кредитора і ніс відповідальність за *actio peculium*, в межах суми, на яку успадкував майно у кредитора підвладного сина (D. 15.1.37). Необхідно також зазначити, що Юліан був найбільш цитованим автором в працях юристів II та III століття, присвячених пекулію. Наприклад, один з об'ємних фрагментів Ульпіана (*9 параграфів*) по суті являється спеціальним дослідженням ідей

пекулію з 12-ї книги *Дигест* Юліана (D. 15.1.11). Окрім того, аналіз позицій Юліана з пекуліарних відносин (*вісім великих параграфів*) здійснив в 9-й книзі «Коментарів до провінційного едикту» юрист П. ст. Гай (D. 15.1.10; 15.1.27).

У цьому ж столітті, після Юліана, дана проблематика стала предметом дослідження юристів, які уже не відносились до відомих напрямів юридичної науки. Після правового синтезу Юліана, поділ на прокуліанців та сабініанців (кассіанців) втратив наукові підстави¹⁵. Наступні юристи виражали своє ставлення до представників відомих шкіл, але уже себе з ними не поєднували. Серед тих, хто відгукнувся на проблему у II ст. після Юліана, слід назвати таких як Помпоній «Коментарі до Сабіна» (D. 15.1.2, 4, 22, 23, 25, 34, 49), Гай «Інституції» (2. 94–95; 4. 70–74) та 9-а книга «Коментарі до провінційного едикту» (D. 15.1.10; 15.1.27; 15.1.29; 15.3.4), Флорентін «Інституції» (D. 15.1.39), Трифонін «Disputationum» (D. 15.1.57; 15.3.6).

Натомість в кінці II-го та в III ст. римські юристи все більш концентрувалися навколо *consilium* імператорів-принцепсів¹⁶. Передусім, йдеться про імператорів династії Северів та пізньоримських юристів, що були найбільш повно представлені в 15-й книзі *Дигест* Юстиніана. Йдеться про Папініана, Марціана, Павло та Ульпіана. Щоправда, з численних праць Папініана в *Дигести* увійшов лише один фрагмент з його 9-ї кн. «*Quaestionum*», який торкався одного із казусів щодо пекулія підвладного сина (D. 15.1.50).

Наукові підходи та оцінки Марціана до відомої проблематики відображені в його *libro quinto* «*Regularum*» (*Правил*), в якій він уподібнив пекулію до життя людини (*Peculium nascitur crescit decrescit moritur* – D. 15.1.40).

Найбільш концептуально у фрагментах *Дигест* відображені позиції юристів Павла (20 фрагментів) та Ульпіана (29 фрагментів). Так, Павло досліджував пекулію у 4-й книзі «*Ad Sabinum*» (D. 15.1.8) (*про речі, які знаходяться у підвладного і вважаються пекулієм в залежності від волі домовладки*), в 4-й книзі «*Quaestionum*» (*про визначення пекулію, якщо він набуває статусу спадкового майна у формі легату*), в 30-й книзі Коментарів «*Ad edictum*» (*про визнання юридичної сили actio peculium, при відсутності в пекулію майна* (D. 15.1.26), у 2-й книзі Коментарів «*Ad Neratium*» (*про пекулію як засіб погашення боргових зобов'язань*) (D. 15.1.56), та в Коментарі «*Ad Plautium*» (*про взаємодію вчинку підвладного сина по наказу домовладки та його боргові зобов'язання як за пекулієм*) (D. 15.4.5). Таким чином Павло досліджував пекуліарні відносини в п'ятьох різних за формою працях, зосередившись, окрім іншого, на особливостях *actio peculium*, його казусах в контексті однорічного терміну давності та в умовах відповідного наказу домовладки про позику, і про перенесення зобов'язань, породжених у контексті наказу домовладки, у відповідальність в межах пекулію.

Ще більше розмаїття оціночних суджень, казусів, загальних положень та принципів відповідних майнових відносин підвладного сина, домовладки та третіх осіб в контексті пекулія, представлено у дослідженнях Ульпіана: книги 10, 12, 29, 63 Коментарів «*Ad edictum*» (D. 15.1 – 4), 2-га книга «*Disputationum*» (D. 15.1.32; 15.3.15), 43-тя книга «*Ad Sabinum*» (D. 15.1.26; 41), які в об'ємних фрагментах названих праць відобразили різноманітні гіпотези пекуліарних відносин в контексті відомих позовів, видів майна та наказів *paterfamilias*.

Таким чином, у процесі еволюції класичного права пекулію знаходив обґрунтування в різних літературних формах юридичної науки, що, як правило, відповідали особливостям правотворчості класичних юристів у межах певних історичних етапів: *дигести* – I–поч. II ст., коментарі до едикту та до праць авторитетних юристів (*Ad Sabinum, Ad Plautius, ex Mucius, ex Cassio*) – II–III ст. У добу правління імператорів Северів, окрім коментарів, переважають жанри, що були пов'язані з виконанням відомими юристами імператорських запитів: «*Quaestiones*», «*Disputationes*», «*Responsa*». Отже, кожна форма правотворчості римських класичних юристів була вмотивована, мала своє функціональне навантаження, відповідала потребам гносеологічного та онтологічного характеру та відображала історичні виклики суспільства і правову традицію.

На першому етапі ранньовізантійського періоду (*antejustiniane*) основною формою права стали імператорські *constitutio*, але, як відомо, правосильність праць Гая, Папініана, Павла, Ульпіана та Модестіна була підтверджена в «Законі про цитування» 426 р. Феодосія II. Однак, найбільш репрезентативно римська юриспруденція була представлена і систематизована в *Дигестах* Юстиніана. Відповідно до праворозуміння доби Юстиніана (527–565 pp.) кожний з 4-х титулів 15-ї книги *Дигест* відображав актуальні у VI шостому столітті регулятивно – правові механізми пекулію, в контексті майнових відносин домовладки та підвладних дітей. Так, у *першому* титулі систематизовані положення, які визначали юридичну природу, регулятивно-правові властивості відповідних норм та різноманітні казуси в процесі пекуліарних відносин в контексті *actio de peculio, actio de iudicati peculio* та *actio de in rem verso* (D. 15.1.1 – 58). У *другому* титулі розглядаються норми, що передбачають казуси застосування однорічного терміну до *actio de peculio* (D. 15.2.1-3). *Третій* титул увібрав різносторонні гіпотези правовідносин в контексті *actio de in rem verso* (D. 15.3.1-21). І насамкінець, у *четвертому* титулі йдеться про дії підвладного, зокрема, щодо пекулію, по наказу того, під владою якого він знаходиться (D. 15. 2.1-3).

Застосовуючи різні конструкції відносин навколо пекулію, римські юристи розробили низку норм, які цілком відповідають його системній візії. Наприклад, юрист Флорентін визначає суть пекулію в трьох формах: 1) батьківський пекулію; 2) *resulium castrense*; 3) рабський *resulium* (D. 15. 1. 39). Були також сформульовані *два легальні* (Ф. Барон) визначення *peculium profectio*, які в поєднанні позицій Туберона, Цельса, Помпонія та Ульпіана, в інтерпретації Ф. Барона, при вилученні необов'язкового елементу¹⁷, набувають єди-

ної форми: *пекулій* – це та частина майна домовладки, яку останній передає підвладній особі в управління. «Той, хто передає управління пекулієм, – пояснює Павло, – дозволяє управляти ним» (D. 15.1.46).

Складовими частинами пекулію вважалося 1) отримана підвладним частина майна домовладки (D. 15.1.7.1-2); 2) набуте підвладним майно (D. 15.1.40); 3) складовими частинами пекулія являються також відповідні зобов'язання, що породжуються правовідносинами в контексті пекулію (D. 15.1.7. 4-5).

В основі пекулярних відносин батька та підвладного сина лежить право власності і відповідних зобов'язань батька (D. 15.1.5.4) та право на управління пекулієм сина (D. 15.1.39). Син має право на відчуження речей з пекулію лише у двох випадках: 1) природні причини (небезпека втрати тіла майна чи його якості) та виконання боргових зобов'язань з пекулію; 2) вільне відчуження за особливим наданням такого права домовладкою – *liberi administratio peculii* (D. 15.1.46, 48).

Припиняється пекулій таким чином: 1) фізичне повернення батьку за його волевиявленням (D. 15.1.8) (але, якщо батько відібрав пекулій від сина, то тим не менше, кредитори можуть пред'явити *actio de peculio do sина* (D. 15. 1. 45, 46), а не *actio de in rem verso do батька*); 2) у зв'язку з *emancipatio* сина незабраний пекулій вважається подарунком від батька і вважається власністю звільненого (D. 15.1.53); 3) пекулій припиняється і стає власністю сина (за едиктом Клавдія), якщо батькове майно переходить за борги у казну (D. 4.4.3.4)¹⁸.

Таким чином, починаючи від засновника наукової школи Лабейона (прокуліанці) і закінчуючи Ульпіаном, римські юристи розробили і сформулювали концепцію пекулія, який за всіма ознаками, набутими в процесі еволюції, перетворився в самостійний інститут приватного права і зайняв відповідне місце в *Corpus juris civilis* Юстиніана.

¹ Дигести Юстиніана / Перевод с латинського; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. Т. III. – М.: Статут, 2003. – С. 313, 317, 357; 323, 327, 357, 367, 371; 325; 331; 341; 363; 365; 373.

² Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. – СПб.: Издат. Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 864–866.

³ Шулин Ф. Учебник истории римского права. Пер. с нем. И. И. Щукина. Под. ред. В. М. Хвостова. – М.: Тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1893. – 609 с.

⁴ Литвищ Е. Э. Право и суд в Византии в IV–VIII вв. – Л.: Наука, 1976. – С. 44, 52, 53, 116.

⁵ Дождев Д. В. Римское частное право. – М.: Издат. группа ИНФРА М – НОРМА, 1997. – С. 274–275.

⁶ Mandry G. *Ueber Begriff und Wesen des Peculium*. – Tubingen, Gedruckt bei H. Laupp, 1869. – 95 s. Ibid. *Das gemeine Familienrecht mit Ausschlusse des egelichen Gutterrecchts*. Bd. 2 – Tubingen, 1871. – 1 – 206 s.

⁷ Дождев Д. В. Вказана праця. – С. 27–28.

⁸ [Zimmern, Sigmund] *Geschichte des Romische Privatrecht von Dr. Sigmund Willgelm Zimmern*. Erster Band. – Heidelberg, den J.C.V. Mohr, 1826. – S. 295; Long, George. Varus, Alfenus // *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology* / Ed. by W. Smith. Vol. 3. – Boston: Little, Brown and company, 1867. – P. 1228–1229.

⁹ *The Augustan Empire*, 43 B.C. – A.D. 69. (Alan K. Bowman, Edward Champlin, Andrew Lintott) – Cambridge University Press, 1996. – P. 978 [1199 pp].

¹⁰ Zimmern, ibid. – S. 322; *Dictionary of Greek* edited William Smith, Vol. III. – London, John Murray, Albemarle Street. – M.DCCC.XLIX. – P. 406

¹¹ *An Introduction to the Study of Justinian's Digest*. Ed Henry John Roby (1884). – New York, Cambridge University Press, 2011. – P. 153–154.

¹² Дождев Д. В. Вказана праця – С. 38.

¹³ Шулин Ф. Вказана праця. – С. 111.

¹⁴ Дождев Д. В. Вказана праця. – С. 39.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Шулин Ф. Вказана праця. – С. 113–114.

¹⁷ Барон Ю. Вказана праця. – С. 865.

¹⁸ Там само. – С. 866.

Резюме

У статті досліджуються гіпотези правових відносин за батьківським пекулієм у працях римських юристів класичного періоду та в Дигестах Юстиніана.

Ключові слова: пекулій, юриспруденція, домовладка, підвладні діти, систематизація, законодавство Юстиніана, правове регулювання.

Резюме

В статье исследуются гипотезы правовых отношений за родительским *пекулием* в трудах римских юристов классического периода и в Дигестах Юстиниана.

Ключевые слова: пекулій, юриспруденція, глава семейства, подвластные дети, систематизация, законодательство Юстиниана, правовая регуляция.

Summary

In the article the hypotheses of legal relations after paternal *pekulium* in the writings of the Roman lawyers of classic period and in Digest of Justinian are probed.

Key words: *pekulium*, jurisprudence, head of household, servient children, systematization, legislation of Justinian, legal adjusting.

Отримано 3.03.2012

Б. В. ЗМЕРЗЛИЙ

Борис Володимирович Змерзлий, доктор історичних наук, професор Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

СТВОРЕННЯ КАРАНТИННИХ УСТАНОВ У КРИМУ В КІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТ.

Системні проблеми світової організації епідеміологічної служби, не дивлячись на вельми високий рівень розвитку медичної науки, у сучасному взаємопов'язаному і відкритому світі в більшості випадків залишаються невирішеними. Свідомостю тому можуть служити, зокрема, і декілька епідемій, що зачепили і досить болісно, з економічної точки зору, сучасну Українську державу. Об'єктивне вивчення досвіду боротьби з розповсюдженням епідемічних захворювань, процесу створення і діяльності спеціальних державних органів та служб для охорони населення в Україні, що мають дуже багату історію, очевидно, повинно бути проведено, зокрема для його аналізу, а можливо і для подальшого використання. Все це і зумовлює актуальність обраної для дослідження проблеми.

При цьому необхідно вказати, що історіографія проблеми представлена роботами учених від імперського і до сучасного періодів. Серед них, очевидно, слід зазначити праці таких дослідників, як Ерісман¹, М. І. Галанін², Б. Л. Черкаський³, В. П. Сергієв, І. Д. Ладний, О. П. Щепін⁴, В. В. Єрмаков, Н. І. Пристанськова^{5, 6}. Здебільшого ці автори звертаються до медичних аспектів профілактики, попередження та поширення епідеміологічних захворювань, окремих карантинних заходів. І лише у працях Н. І. Пристанської знаходимо спробу систематизації російського законодавства досліджуваного періоду, у галузі управління медициною і деякі особливості регулювання карантинної служби. У зв'язку з чим, можна відзначити, що комплексних наукових досліджень з даної проблематики не проводилося.

У кінці XVIII ст., з приєднанням до Росії Півдня України, починається копійний процес інкорпорації цих земель в державний устрій імперії. Поряд з найважливішими перетвореннями, одними з першочергових були заходи охоронного і відновного характеру. До таких відноситься і устрій в новопридбаних землях карантинних установ. Відновлення торгівлі, розвиток краю і його спустошених війнами міст, було неможливе без налагодження діяльності митниць і карантинів.

З цією метою, 7 червня 1793 р. за № 17131 був виданий указ «О устроении карантин в Екатеринославской Губернии и Таврической Области». Згідно до нього, було ухвалено рішення про створення в Таврійській області повних карантинів у Севастополі і Феодосії, в Керчі половинного, а в Тамані «і того менш». Згідно затвердженням штатам, було вирішено відпускати щорічно з доходів області на платню і інші витрати 15602 крб., крім того, на налагодження карантинів і додаткове їх будівництво по 5000 крб., всього по 20602 крб.

Враховуючи, що консолідованих нормативно-правових актів, що регулюють діяльність карантинних установ ще не існувало, то новоствореним карантинам було наказано керуватися раніше виданими з цих питань законами і, зокрема, статутом для Сеськарського карантину (від 1786 р.). Начальники карантинів повинні були затверджуватися Сенатом за поданням намісницького правління, а решта службовців намісницьким правлінням за поданням начальників карантинів⁷. Стандартний штат для цих карантинів виглядав так. Карантин складався з карантинного пристава 7 класу, карантинний пристав з штаб-офіцерів, карантинний начальник 8 класу, писар, 4-х карантинних наглядачів з відставних офіцерів, штаб-лікар або лікар, підлікар, перекладач, митний служитель, 4-х гарнізонних унтер-офіцерів для утримання караулу і спостереження за пасажирами, 30 солдатів з гарнізонних батальйонів для караулу при замку біля комор і чумному карантині, 2-х квартирмейстерів з моряків порту при двох шлюпках, 20 веслярів для 2-х 10-веслових шлюпок з матросів порту і 6 осіб зі злочинців для чумного карантину. Крім того, в карантині усередині огорожі знаходились: 1 карантинний сержант і з ним 6 карантинних солдатів.

Карантини у Феодосії і Євпаторії створювалися, з тими ж чинами і положенням, і складалися з 40 чол. у кожному з бюджетом по 3288 крб. У Керчі, як вже указувалося, карантин був «половинний», але з тими ж чинами і положеннями – 40 осіб службовців і 3288 крб. фінансування. Стільки ж виділялося і на утримання Севастопольського карантину. Всього на утримання 5 карантинів Таврійської області виділялося 15602 крб.